

ΕΝΑΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΧΑΝΕΤΑΙ

Καταστροφή της πολιτιστικής κληρονομιάς στην κατεχόμενη Κύπρο

Στην απόφαση του Αμερικανικού Εφετείου (24 Οκτωβρίου 1990) για την επιστροφή των ψηφιδωτών της Κανακαριάς στην Κύπρο, ο Πρόεδρος του Εφετείου, Δικαστής Bauer περιλαμβάνει ένα χαρακτηριστικό απόσπασμα από το ποίημα του Λόρδου Βύρωνα «Η πολιορκία της Κορίνθου», το οποίο περιγράφει την καταστροφή της πόλης το 1715. Αναφερόμενος στην περίπτωση της Κύπρου, ο δικαστής συνεχίζει με τα ακόλουθα:

«Ο Λόρδος Βύρωνα, αναφερόμενος στην τουρκική εισβολή στην Κόρινθο το 1715, θα μπορούσε κάλλιστα να περιγράψει τις πολλές εκκλησίες και τα μνημεία που σήμερα είναι ερειπωμένα στην Κύπρο... Όπως θρηνεί το ποίημα του Βύρωνα, ο πόλεμος μπορεί να μετατρέψει τους μεγαλύτερους και πλέον ιερούς ναούς μας σε απλά 'πέτρινα' θραύσματα. Μόνο οι χειρότεροι των αχρείων προσπαθούν να αποκομίσουν προσωπικό κέρδος από αυτή τη συλλογική απώλεια. Αυτοί που λεηλάτησαν τις εκκλησίες και τα μνημεία στην πληγείσα από τον πόλεμο Κύπρο, μετέφεραν τα υπολείμματα μακριά και τώρα κάνουν λαθρεμπόριο και τα πωλούν για μεγάλα ποσά, είναι απλώς τέτοιοι παλιάνθρωποι».

Έρευνα/κείμενα: Λεύκιος Ζαφειρίου, Κώστας Νικολαΐδης, Μίλτος Μιλτιάδου, Μαριάννα Μαμμίδου

Επιμέλεια έκδοσης: Μίλτος Μιλτιάδου, Μαριάννα Μαμμίδου

Φωτογραφίες: Φωτογραφικό αρχείο Γραφείου Τύπου και Πληροφοριών
Φωτογραφικό αρχείο Αρχαιολογικού Μουσείου Κύπρου

Σχεδιασμός: Νίκος Ιεροδιακόνου

Ένας πολιτισμός χάνεται

«Η καταστροφή της πολιτιστικής κληρονομιάς οποιουδήποτε λαού, σημαίνει την καταστροφή της πολιτιστικής κληρονομιάς ολόκληρης της ανθρωπότητας.»

*Προοίμιο της Συνθήκης της Χάγης του 1954
για την Προστασία της Πολιτιστικής Κληρονομιάς
σε Περίπτωση Ένοπλης Σύγκρουσης*

Στο σταυροδρόμι τριών ηπείρων - της Ευρώπης, της Ασίας και της Αφρικής - εκεί που συναντώνται οι μεγάλοι πολιτισμοί, βρίσκεται η Κύπρος, το μεγαλύτερο νησί της Ανατολικής Μεσογείου.

Ευρισκόμενη στο σταυροδρόμι ηπείρων και πολιτισμών, η Κύπρος διαθέτει μια τεράστια και πλούσια πολιτιστική κληρονομιά. Η γεωγραφική της θέση, όμως, υπήρξε και ευλογία και κατάρα. Από τη μια, τη βοήθησε να αναπτύξει μοναδικό πολιτιστικό πλούτο και από την άλλη η στρατηγική της θέση την κατέστησε πολλές φορές θύμα επιδρομών.

Στα αρχαία και μεσαιωνικά χρόνια αναπτύχθηκαν στο σταυροδρόμι αυτό πολύ σημαντικοί πολιτισμοί όπως ο Αιγυπτιακός, ο Μινωικός, ο Ασσυριακός, ο Περσικός, ο Ελληνικός, ο Φοινικικός, ο Εβραϊκός, ο Ρωμαϊκός, ο Βυζαντινός και ο Οθωμανικός. Η πυκνή επικοινωνία και επαφή με τους πολιτισμούς αυτούς και οι επακόλουθες προσμείξεις και αλληλοεπιδράσεις στις διάφορες προϊστορικές και ιστορικές περιόδους, δημιούργησαν ένα λαμπρό πολιτισμό, έτσι που το νησί να παρουσιάζει την όψη ενός εκτεταμένου πλωτού μουσείου.

Εκκλησία Αγίου Αντωνίου, Λεονάρισσο, επαρχία Αμμοχώστου

Στη μακράιωνη ιστορία της, η Κύπρος βρέθηκε αντιμέτωπη με πολλές επιδρομές, λεηλασίες και κατακτήσεις από πανίσχυρες κατά καιρούς αυτοκρατορίες. Ο φυσικός της πλούτος και η στρατηγική της θέση καθόρισαν ουσιαστικά την πολυτάραχη ιστορική διαδρομή της. Από τον 11^ο π.Χ. αιώνα, οπότε διαμορφώνεται ο κατ' εξοχήν ελληνικός της χαρακτήρας, έζησε κατά περιόδους ελεύθερη και το μεγαλύτερο διάστημα κάτω από την εξουσία Ασσυρίων, Αιγυπτίων, Περσών, Ρωμαίων, Φράγκων, Ενετών, Οθωμανών και Άγγλων.

Αυτό, όμως, που συνέβη το 1974 με την τουρκική εισβολή είναι πρωτοφανές. Η Τουρκία εισέβαλε στρατιωτικά στο νησί και έθεσε υπό την κατοχή της το 40% σχεδόν της επικράτειας της Κυπριακής Δημοκρατίας. Από τότε η Κύπρος παραμένει διαιρεμένη δια της βίας των όπλων. Χρησιμοποιώντας την κατοχή, η Τουρκία εφάρμοσε ένα γεωγραφικό διαχωρισμό του πληθυσμού του νησιού με βάση την εθνική καταγωγή, διώχνοντας δια της

βίας τους Ελληνοκύπριους από τα σπίτια τους στις κατεχόμενες περιοχές, και μετακινώντας τους Τουρκοκύπριους στο κατεχόμενο τμήμα του νησιού. Περισσότερο από το ένα τέταρτο του συνολικού πληθυσμού της Κύπρου ζει από τότε το δράμα του ξεριζωμού και του απαγορεύεται να ασκήσει τα πιο ιερά και αναφαίρετα ανθρώπινα δικαιώματά του, να ζήσει δηλαδή στο δικό του σπίτι, να καλλιεργήσει το δικό του χωράφι, να λειτουργήσει στην εκκλησία του χωριού του, να φροντίσει τους τάφους των γονιών του. Επιπλέον, το κατοχικό καθεστώς εφάρμοσε και εξακολουθεί να εφαρμόζει την πολιτική της παράνομης εισαγωγής και εγκατάστασης χιλιάδων εποίκων από τα βόρεια της Τουρκίας στις κατεχόμενες περιοχές, αλλοιώνοντας μ'αυτό τον τρόπο τη δημογραφική δομή του νησιού.

Έτσι, για πρώτη φορά στην κυπριακή ιστορία, διαχωρίζεται ντε φάκτο ο λαός της Κύπρου σε ομοιογενείς φυλετικά και θρησκευτικά γεωγραφικές περιοχές. Και αυτό συμβαίνει παρά το γεγονός ότι η Γενική Συνέλευση και το Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών, καθώς και άλλοι διεθνείς οργανισμοί, υιοθέτησαν σειρά ψηφισμάτων που καταδικάζουν την τουρκική επιδρομή εναντίον της Κύπρου και υποστηρίζουν την ανεξαρτησία και εδαφική ακεραιότητα της Κυπριακής Δημοκρατίας.

Ο σχεδιασμένος από την Άγκυρα διαχωρισμός ενισχύεται το 1983 με τη «μονομερή ανακήρυξη ανεξαρτησίας» από την τουρκοκυπριακή ηγεσία - με την ενθάρρυνση και υποστήριξη της Τουρκίας - στο κατεχόμενο τμήμα της Κυπριακής Δημοκρατίας, και με την εγκαθίδρυση της ούτω καλούμενης «Τουρκικής Δημοκρατίας της Βόρειας Κύπρου». Η διεθνής κοινότητα καταδίκασε την αποσχιστική αυτή ενέργεια άμεσα και κατηγορηματικά, ενώ το ίδιο το Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών διακήρυξε ότι η πράξη αυτή ήταν «νομικά άκυρη» και απαίτησε την ανάκληση της «μονομερούς ανακήρυξης ανεξαρτησίας». Ως εκ τούτου, το παράνομο κατοχικό καθεστώς δεν έχει αναγνωριστεί από κανένα άλλο κράτος παρά μόνο από την Τουρκία, την κατοχική δύναμη.

Εκκλησία Αγίου Αντωνίου, Λεονάρισσο, επαρχία Αμμοχώστου

Εκκλησία Αγίας Ειρήνης, στο ομώνυμο χωριό, στην περιοχή Μόρφου

Από το 1974 η Τουρκία διαπράττει εναντίον της Κύπρου ένα τεράστιο διπλό διεθνές έγκλημα. Έχει εισβάλει και διαιρέσει ένα μικρό, αδύναμο, αλλά σύγχρονο, ανεξάρτητο και ευρωπαϊκό κράτος - από την 1 Μαΐου 2004 και επίσημα μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ταυτόχρονα, από τότε αλλάζει το δημογραφικό χαρακτήρα του νησιού και επιδίδεται σε συστηματική καταστροφή και εξαφάνιση της πολιτιστικής κληρονομιάς του στις περιοχές που έθεσε υπό την κατοχή της.

Πέρα, δηλαδή, από τις ανθρώπινες, κοινωνικές, εθνολογικές και οικονομικές συνέπειες, η τουρκική εισβολή και κατοχή στην Κύπρο προκάλεσε και εξακολουθεί να προκαλεί συστηματικά μια τεράστια πολιτιστική καταστροφή, που, σε πολλές πτυχές της είναι, δυστυχώς, ανεπανόρθωτη.

Η εξέλιξη αυτή αποτελεί μια από τις πλέον τραγικές πτυχές του κυπριακού προβλήματος, καθώς και τρανή απόδειξη της αποφασιστικότητας της Άγκυρας να τουρκοποιήσει το κατεχόμενο τμήμα του νησιού.

Το κατοχικό καθεστώς, από το 1974 μέχρι σήμερα, εργάζεται μεθοδικά να εξαφανίσει από την κατεχόμενη Κύπρο ο,τιδήποτε από το ελληνικό και χριστιανικό παρελθόν της. Έτσι, αντικατέστησε όλες τις ελληνικές ονομασίες περιοχών, πόλεων, χωριών και δρόμων με τουρκικές ονομασίες.

Από το Δημοτικό Σχολείο Αγίας Τριάδας, επαρχία Αμμοχώστου

Η αλλαγή των τοπωνυμίων έγινε κατά παράβαση του διεθνούς δικαίου, ψηφισμάτων του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών για την Κύπρο, και του ψηφίσματος Αρ.16 της 3^{ης} διεθνούς διάσκεψης του ΟΗΕ για την Τυποποίηση Γεωγραφικών Ονομάτων το 1977. Σήμερα, η ελληνική γλώσσα στην κατεχόμενη περιοχή επιβιώνει μόνο στις ελάχιστες διασωθείσες αρχαίες επιγραφές, στις πινακίδες των δρόμων της περίκλειστης πόλης της Αμμοχώστου, στις σπασμένες ταφόπλακες και σταυρούς των κοιμητηρίων και στο στόμα των ολιγάριθμων Ελληνοκυπρίων εγκλωβισμένων της Κερπασίας.

Παράλληλα, νεολιθικοί οικισμοί καταστρέφονται, όπως αυτός του Αποστόλου Ανδρέα – Κάστρος (6^η χιλιετία π.Χ.) στο ανατολικότερο άκρο της Κύπρου και της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Προϊστορικές και ιστορικές πόλεις εγκαταλείπονται στη φθορά του χρόνου, όπως η περίφημη Έγκωμη (γύρω στα 1400π.Χ.) και οι αρχαίες πολιτείες της Σαλαμίνας και των Σόλων.

Την πιο βίαιη και συστηματική βεβήλωση και καταστροφή έχουν δεχθεί οι εκκλησίες, ως τα πιο εμφανή τεκμήρια της γνήσιας ταυτότητας του τόπου. Πάνω από 500 εκκλησίες και μοναστήρια έχουν λεηλατηθεί ή καταστραφεί, πάνω από 15.000 εικόνες αγίων, άπειρα ιερά τελετουργικά σκεύη, ευαγγέλια και άλλα αντικείμενα μεγάλης αξίας έχουν στην κυριολεξία εξαφανιστεί. Λίγες εκκλησίες είχαν διαφορετική τύχη, είτε γιατί μετατράπηκαν

Εκκλησία Αρχαγγέλου Μιχαήλ, Λευκόνοικο, επαρχία Αμμοχώστου

Κοιμητήριο Γαλούσσας, επαρχία Αμμοχώστου

σε μουσουλμανικά τεμένη ή σε μουσεία ή σε κέντρα ψυχαγωγίας ή, ακόμα, σε ξενοδοχεία, όπως η Αγία Αναστασία της Λαπήθου. Τρία τουλάχιστον μοναστήρια μετατράπηκαν σε στρατόπεδα του τουρκικού στρατού (του Αγίου Χρυσοστόμου στον Πενταδάκτυλο, της Αχεροποιήτου στον Καραβά, του Αγίου Παντελεήμονα στη Μύρτου). Και το χειρότερο: Περιφημες βυζαντινές τοιχογραφίες και ψηφιδωτά σπάνιας τέχνης αποτοιχίστηκαν από Τούρκους αρχαιοκάπηλους και πωλήθηκαν παράνομα σε συλλέκτες στην Ευρώπη, την Αμερική, την Ιαπωνία. Επίσης, βυζαντινές εκκλησίες έχουν υποστεί ανεπανόρθωτες ζημιές.

Οι ιεροί χώροι όπου αναπαύονται οι νεκροί στα κατεχόμενα εδάφη - τα κοιμητήρια - δεν είχαν καλύτερη τύχη, αφού πολλά από αυτά καταστράφηκαν και βεβηλώθηκαν.

Το καλοκαίρι του 1974, 17 ξένες και πέντε κυπριακές επιστημονικές αρχαιολογικές αποστολές διεξήγαγαν στην Κύπρο αρχαιολογικές έρευνες. Από τότε έχει ανασταλεί κάθε νόμιμη αρχαιολογική έρευνα στο κατεχόμενο τμήμα του νησιού. Στις κατεχόμενες περιοχές, όμως, συνεχίζονται απροκάλυπτα οι παράνομες ανασκαφές και η αρχαιοκαπηλία με την ανάμειξη των κατοχικών δυνάμεων.

Ο τουρκικός κατοχικός στρατός, μέχρι σήμερα, ασκεί πλήρη στρατιωτικό, οικονομικό και πολιτικό έλεγχο στο βόρειο τμήμα του νησιού παρεμποδίζοντας την Κυπριακή Κυβέρνηση από του να συντηρεί και να προστατεύει τους αρχαιολογικούς και πολιτιστικούς χώρους που βρίσκονται στην κατεχόμενη Κύπρο. Απαγορεύει ακόμα και στον Εκπαιδευτικό, Επιστημονικό και Πολιτιστικό Οργανισμό του ΟΗΕ (ΟΥΝΕΣΚΟ) να μεριμνήσει για τα αρχαιολογικά μνημεία της προϊστορικής και ιστορικής αρχαιότητας, καθώς και τους βυζαντινούς και άλλους πολιτιστικούς θησαυρούς στα κατεχόμενα, με σκοπό την αποκατάστασή τους όπου και όσο είναι αυτή δυνατή.

Η κατάσταση επιδεινώνεται με την πάροδο του χρόνου χωρίς να μπορεί κανείς να σταματήσει αυτή την καταστροφή. Πολλοί προσπάθησαν να τερματίσουν το τερατώδες πολιτιστικό έγκλημα

Από τον αρχαιολογικό χώρο των Σόλων, περιοχή Μόρφου

της Τουρκίας κατά της Κύπρου, μεταξύ των οποίων και ο θαρραλέος Τουρκοκύπριος δημοσιογράφος **Mehmet Yasin**, ο οποίος κατέγραψε την τραγωδία με βαθιά θλίψη σε σειρά άρθρων του στο περιοδικό **Olay** (1982) προειδοποιώντας ότι «η Κύπρος αποξενώνεται από τον εαυτό της· η ιστορική, περιβαλλοντική, κοινωνική, πολιτιστική της δομή καταστρέφεται...».

Η δημοσιογράφος και συγγραφέας **Michael Jansen** συνόψισε ίσως καλύτερα από κάθε άλλον την ουσία της τραγωδίας της Κύπρου, που επέφερε η συνεχιζόμενη στρατιωτική επιδρομή της Τουρκίας, γράφοντας επιγραμματικά ότι «ο πολιτικός και δημογραφικός διαχωρισμός, που έχει επιβληθεί ντε φάκτο στην Κύπρο από το 1974, απειλεί όχι μόνο την ενότητα και ακεραιότητα ενός σύγχρονου κράτους, αλλά και την ακεραιότητα και συνέχεια του πολιτισμού χιλιάδων ετών ενός νησιού που αποτελεί το σταυροδρόμι του πολιτισμού στην ανατολική Μεσόγειο».

Στο μικρό αυτό εγχειρίδιο επιχειρείται η σκιαγράφηση της μεθοδικής, συστηματικής και πολύπτυχης καταστροφής της πολιτιστικής κληρονομιάς του κυπριακού λαού από την Τουρκία. Τόσο η Κυβέρνηση όσο και η Εκκλησία της Κύπρου συνεχίζουν να καταβάλλουν μεγάλες προσπάθειες για τον τερματισμό αυτού του εγκλήματος και τον επαναπατρισμό των κλεμμένων θησαυρών του νησιού. Όμως, η μάχη είναι δύσκολη, ιδιαίτερα επειδή η Τουρκία, ο επιδρομέας, περιφρονεί συστηματικά ακόμα και τις σχετικές διεθνείς συμβάσεις τις οποίες η ίδια έχει επικυρώσει.

Μοναστήρια - Εκκλησίες

Αρμενομονάστηρο

Το αρμενικό μοναστήρι του Σουρπ Μαγκάρ (Άγιος Μακάριος) είναι το μοναδικό αρμενικό μοναστήρι που υπάρχει στην Κύπρο και το σημαντικότερο αρμενικό εκκλησιαστικό κτίριο στο νησί. Βρίσκεται στην οροσειρά του Πενταδακτύλου, στην περιοχή Χαλεύκας και είναι αφιερωμένο στον Κόπτη ερημίτη Άγιο Μακάριο της Αλεξάνδρειας (309-404 μ.Χ.).

Μέχρι το 1974, τα σαββατοκύριακα και τις γιορτές η Μονή έσφυζε από ζωή, ιδιαίτερα κατά τις μέρες της γιορτής του Αγίου Μακαρίου, το Δεκέμβρη και την πρώτη Κυριακή του Μαΐου. Η Μονή αποτελούσε, επίσης, θρησκευτικό και αρχαιολογικό μνημείο που προσέλκυε πολλούς ντόπιους και ξένους περιηγητές.

Στη Μονή είχαν γραφτεί και φυλάγονταν πολλοί τόμοι χειρογράφων μεγάλης ιστορικής, θρησκευτικής και εθνικής αξίας. Από την τουρκική εισβολή σώθηκαν μόνο 56 χειρόγραφα, τα οποία εκείνη την εποχή βρισκόνταν για φύλαξη στο Πατριαρχείο του Μεγάλου Οίκου της Κιλικίας, στο Αντηλιάς του Λιβάνου. Λόγω της τουρκικής εισβολής και της εγκατάλειψης που ακολούθησε, ένα μεγάλο μέρος του μοναστηριού σήμερα βρίσκεται σε ερειπωμένη κατάσταση και υπάρχει μερική κατάρρευση τοίχων και στέγης.

Ιερά Μονή Προφήτη Ηλία των Μαρωνιτών Μοναχών

Η Ιερά Μονή Προφήτη Ηλία, η οποία βρίσκεται κοντά στο χωριό Αγία Μαρίνα Σκυλλούρας, στην επαρχία Λευκωσίας, διαδραμάτισε σημαντικότατο ρόλο στη διάσωση και διατήρηση της μαρωνίτικης κοινότητας της Κύπρου. Οι Μαρωνίτες μοναχοί, επιστρέφοντας στην Κύπρο το 1673 (είχαν εκδιωχθεί από τους Οθωμανούς) εγκαταστάθηκαν στο μαρωνίτικο χωριό Μετόχι (που σήμερα δεν υπάρχει), οι κάτοικοι του οποίου τους παραχώρησαν την εκκλησία του Προφήτη Ηλία (κτίστηκε το 1508 μ.Χ.). Το μοναστήρι, το οποίο κτίστηκε το 1735 μ.Χ., σταδιακά αναπτύχθηκε σε ένα συγκρότημα κτιρίων - το κάτω μοναστήρι με την αρχαία εκκλησία, το πάνω μοναστήρι και οκτώ οικίες. Η Μονή αποτέλεσε το «φάρο» της θρησκείας και του πολιτισμού των Μαρωνιτών για σχεδόν δύο αιώνες. Αποτέλεσε, επίσης, φιλανθρωπικό κέντρο όχι μόνο για τη μαρωνίτικη κοινότητα αλλά και για τους Ελληνοκύπριους και Τουρκοκύπριους.

Κατά το δεύτερο γύρο της τουρκικής εισβολής το 1974, η Μονή του Προφήτη Ηλία βομβαρδίστηκε άγρια από την τουρκική αεροπορία, πήρε φωτιά και καταστράφηκε. Εκκλησία και Μονή λεηλατήθηκαν και βεβηλώθηκαν. Ό,τι απέμεινε, χρησιμοποιείται ως μάντρα κοπαδιών.

Μονή Αντιφωνητή

Βρίσκεται στο χωριό Καλογραία στην επαρχία Κερύνειας. Πρόκειται για βυζαντινή μονή με ναό, οκταγωνικού τύπου, που κτίστηκε στα τέλη του 12ου αιώνα (είναι ο μοναδικός καλά σωζόμενος οκταγωνικός ναός της Κύπρου).

Ολόκληρος ο ναός είναι αγιογραφημένος με εξαιρετικές τοιχογραφίες του 12ου και του 15ου αιώνα.

Τούρκοι αρχαιοκάπηλοι κατέστρεψαν τα κεφάλια των δύο Αρχαγγέλων στην αψίδα του ναού. Αποτοίχισαν σε κομματάκια τις τοιχογραφικές συνθέσεις της Μέλλουσας Κρίσης και της Ρίζας του Ιεσσαί, καταστρέφοντας μεγάλο μέρος απ' αυτές. Εξήντα κομμάτια από τις τοιχογραφίες αυτές βρέθηκαν στο Μόναχο και μέρος από αυτά επαναπατρίστηκε στην Κύπρο το Δεκέμβριο του 1997. Τα υπόλοιπα βρέθηκαν στην κατοχή του Τούρκου αρχαιοκάπηλου Aydin Dikmen από την αστυνομία του Μονάχου τον ίδιο χρόνο.

Από την εκκλησία έχουν αφαιρεθεί και άλλες τοιχογραφίες και φορητές εικόνες που εντοπίστηκαν στην Ολλανδία.

Παναγία της Κανακαριάς

Η μικρή φωτογραφία απεικονίζει ό,τι έχει απομείνει από το εξαιρετικής ομορφιάς ψηφιδωτό στην εκκλησία της Παναγίας της Κανακαριάς, στη Λυθράγκωμη της Καρπασίας, έργο του πρώτου ήμισυ του 6ου αιώνα, της εποχής του Ιουστινιανού. Ύστερα από τη βίαιη αποτοίχισή του, ένα ελάχιστο μέρος του ψηφιδωτού διασώζεται στην εκκλησία.

Η καταστροφή είναι έκδηλη και στην τοιχογραφία (μεγάλη φωτογραφία) που βρίσκεται εξωτερικά στο υπέρθυρο. Η φθορά εξαιτίας της εγκατάλειψης θα είναι ανεπανόρθωτη, αν δεν γίνει άμεσα συντήρηση. Το ίδιο ισχύει και για τις τοιχογραφίες μέσα στην εκκλησία.

Ναός Αγίου Θεωνιανού

Βυζαντινός ναός μονόκλιτος με τρούλο, του 13ου αιώνα, έξω από την κωμόπολη Λύση της επαρχίας Αμμοχώστου.

Συλήθηκε από τον τουρκικό στρατό κατοχής κατά τα πρώτα χρόνια της εισβολής (1974 - 1983). Οι τοιχογραφίες του, που θεωρούνται ως ένα από τα πλέον σημαντικά έργα της περιόδου (σύμφωνα με την ειδική βυζαντινολόγο Δρ. Annemarie Weyl Carr) έχουν αποτοιχιστεί μεθοδικά. Βρέθηκαν το 1983 στο διαμέρισμα του Τούρκου αρχαιοκάπηλου Aydin Dikmen στο Μόναχο. Οι τοιχογραφίες απεικονίζουν το Χριστό-Παντοκράτορα και την Παναγία δεομένη, μεταξύ των Αρχαγγέλων Γαβριήλ και Μιχαήλ.

Σήμερα οι τοιχογραφίες βρίσκονται σε ειδικό εκκλησάκι στο Ίδρυμα Menil στο Χιούστον του Τέξας, στο οποίο παραχωρήθηκαν υπό μορφή δανείου, για συγκεκριμένη περίοδο, από το Τμήμα Αρχαιοτήτων της Κυπριακής Δημοκρατίας και την Εκκλησία της Κύπρου, στην οποία ανήκουν.

Η αποκατάσταση των τοιχογραφιών κράτησε περισσότερο από τρία χρόνια.

Εκκλησία Αγίου Προκοπίου

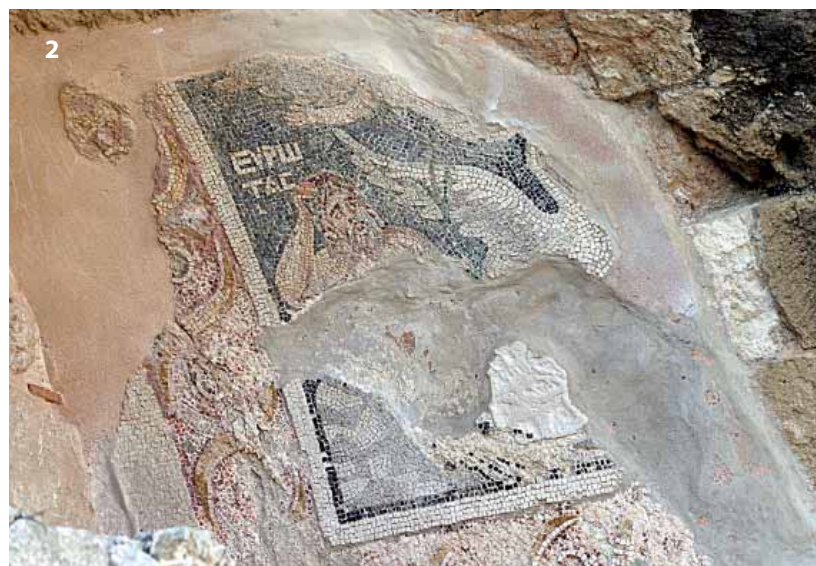
Βυζαντινή εκκλησία του 11ου ή 12ου αιώνα. Βρίσκεται στο χωριό Σύγκραση στην επαρχία Αμμοχώστου. Ανήκει στον τύπο του εγγεγραμμένου σταυροειδούς με τρούλο. Βεβηλώθηκε κι αυτή μετά το 1974 από τα στρατεύματα κατοχής. Το εικονοστάσι έχει καταστραφεί και οι φορητές εικόνες έχουν κλαπεί. Πλήγμα αποτελεί η καταστροφή των αγιογραφιών. Σήμερα έχει καταστεί καταφύγιο πουλιών.

Αρχαιολογικοί Χώροι

Σαλαμίνα

Τα εντοίχια ψηφιδωτά στη Σαλαμίνα (τέλος 3ου - αρχές 4ου αιώνα) έχουν υποστεί μεγάλη φθορά που οφείλεται τόσο σε προσπάθειες αποκόλλησής τους, όσο και στην εγκατάλειψη. Η καταστροφή είναι πολύ μεγάλη στο ψηφιδωτό που βρίσκεται σε αψίδα του νότιου τμήματος των Λουτρών του Γυμνασίου, όπως φαίνεται στις δύο φωτογραφίες. Το ψηφιδωτό απεικόνιζε το Θεό Ευρώτα να κάθεται ακουμπισμένος πάνω σε υδρία.

Η καταστροφή του Ευρώτα και της υδρίας αφορά το μεγαλύτερο τμήμα της ψηφιδωτής επιφάνειας. Σχεδόν όλο το σώμα του ποτάμιου θεού και η αναποδογυρισμένη υδρία, καθώς και ο διάκοσμος που πλαισίωνε τη μυθική παράσταση της Λήδας και του Κύκνου δεν υπάρχουν πια, όπως και μέρος της φτερούγας του Κύκνου.

1. Η φωτογραφία λήφθηκε πριν την τουρκική εισβολή.
2. Η φωτογραφία λήφθηκε τον Αύγουστο του 2005.

Βασιλικοί Τάφοι - Σαλαμίνα

Βρίσκονται στη νεκρόπολη κοντά στην αρχαία πόλη της Σαλαμίνας. Είναι κτιστοί θαλαμοειδείς τάφοι του 8ου π.Χ. αιώνα (Κυπροαρχαϊκή περίοδος). Ανέρχονται σε οκτώ και ανακαλύφθηκαν σε ανασκαφές που πραγματοποίησε στην περιοχή αυτή ο αρχαιολόγος Βάσος Καραγιώργης από το 1962 ως το 1973.

Σημαντικότερος είναι ο τάφος 79 στον οποίο βρέθηκαν, εκτός από τους σκελετούς των αλόγων, ο περίφημος χάλκινος λέβητας, τέσσερις θρόνοι, κλίνη και άλλα σημαντικής τέχνης αντικείμενα.

Οι αρχαίοι τάφοι έχουν υποστεί μεγάλη φθορά εξαιτίας της πλήρους εγκατάλειψης.

Έγκωμη

Η Έγκωμη (ήκμασε τον 14ο – 13ο αιώνα π.χ.) είναι ένα από τα σημαντικότερα κέντρα της προϊστορικής Κύπρου. Τα πολεοδομικά τετράγωνα της πόλης δύσκολα διακρίνονται και οι δρόμοι που τη διέσχιζαν κάθετα και οριζόντια έχουν εξαφανιστεί στο μεγαλύτερο μέρος τους. Ύστερα από 26 χρόνια ανασκαφών από τον Κύπριο αρχαιολόγο Πορφύριο Δίκαιο (1904 - 1971) και στη συνέχεια από γαλλική αρχαιολογική αποστολή, ο αρχαιολογικός χώρος έχει πλήρως εγκαταλειφθεί. Ευτυχώς διασώζονται τα εξαιρετικά ευρήματα των ανασκαφών (πήλινες πινακίδες με την Κυπρομινωική γραφή, τα χάλκινα αγάλματα του γενειοφόρου θεού και του νεαρού κερασφόρου θεού, χρυσά αντικείμενα κ.ά.) στο Κυπριακό Μουσείο, στο Λούβρο, στο Βρετανικό Μουσείο και αλλού.

Ο Γιώργος Σεφέρης στο ποίημα του «Έγκωμη», από την ποιητική του συλλογή «Το Ημερολόγιο Καταστρώματος Γ΄» αναφέρεται στην πόλη σε ανασκαφική περίοδο.

«Ήταν μια πολιτεία παλιά. Τείχια, δρόμοι και σπίτια ξεχώριζαν.....»

1. Ο αρχαιολογικός χώρος όπως ήταν πριν το 1974
2. Ο αρχαιολογικός χώρος με τη σημερινή του μορφή

Κοιμητήρια

Ακόμα και τα κοιμητήρια στην κατεχόμενη Κύπρο υπήρξαν στόχος της καταστροφικής μανίας των επιδρομέων και των συνεργών τους.

Βρετανός δημοσιογράφος, μέλος βρετανικού τηλεοπτικού συνεργείου, μαρτυρεί χαρακτηρισικά στην εφημερίδα «The Guardian», στις 6 Μαΐου 1976, ότι το συνεργείο επισκέφθηκε 26 χωριά, στην κατεχόμενη Κύπρο, όπου κατοικούσαν Ελληνοκύπριοι και δεν βρήκε ούτε ένα κοιμητήριο που να μην έχει βεβηλωθεί.

Σε ανταπόκρισή της, άλλωστε, από την Κύπρο, η βρετανική εφημερίδα «The Observer» γράφει, στις 29 Μαρτίου 1987, μεταξύ άλλων, ότι βάνδαλοι έχουν βεβηλώσει πλήθος βρετανικών τάφων στην κατεχόμενη Κύπρο, μερικοί από τους οποίους ανήκουν σε στρατιώτες του Πρώτου Παγκόσμιου Πολέμου. Στο βρετανικό κοιμητήριο της Αμμοχώστου, συνεχίζει, έσπασαν όλους τους σταυρούς, ενώ σ' αυτό της Κερύνειας άνοιξαν τους τάφους και κομμάτιασαν τις ταφόπετρες.

1. Κοιμητήριο Τρικώμου, επαρχία Αμμοχώστου
2. Κοιμητήριο Γύψου, επαρχία Αμμοχώστου
3. Κοιμητήριο Μαραθόβουνου, επαρχία Αμμοχώστου

Κοιμητήριο Ριζοκαρπάσου

Το κοιμητήριο Ριζοκαρπάσου - βρίσκεται δίπλα στην εκκλησία της Παναγίας Ριζοκαρπάσου, στην επαρχία Αμμοχώστου - έχει την όψη βομβαρδισμένου τοπίου, αν και χρησιμοποιείται ως σήμερα από τις λίγες εκατοντάδες των εγκλωβισμένων ντόπιων Ελληνοκυπρίων.

Εβραϊκό κοιμητήριο ΜΑΡΚΟ

Το ιστορικό κοιμητήριο ΜΑΡΚΟ - νοτιοανατολικά της Λευκωσίας -, το οποίο αποτελεί εθνικό μνημείο των Εβραίων, έχει υποστεί την ίδια βεβήλωση και καταστροφή όπως και τα χριστιανικά κοιμητήρια που βρίσκονται στην κατεχόμενη από τα τουρκικά στρατεύματα περιοχή.

Στο εβραϊκό κοιμητήριο ΜΑΡΚΟ έχουν ταφεί Εβραίοι της διασποράς του 1885, καθώς και Εβραίοι πρόσφυγες που έφθασαν στην Κύπρο μετά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο.

Το κοιμητήριο βρίσκεται σε αυστηρά στρατιωτικά ελεγχόμενη περιοχή και έξω από αυτό είναι τοποθετημένος ένοπλος Τούρκος στρατιώτης.

Εβραϊκοί οργανισμοί και οργανωμένα σύνολα ζήτησαν επίμονα να τους επιτραπεί η ελεύθερη πρόσβαση στην περιοχή του κοιμητηρίου με σκοπό την τέλεση θρησκευτικής εκδήλωσης. Το αίτημά τους δεν έγινε δεκτό από το κατοχικό καθεστώς.

Κοιμητήριο Κοντέας

Η παντελής έλλειψη σεβασμού, από τουρκικής πλευράς, προς τους ελληνορθόδοξους χώρους λατρείας αποτυπώνεται ξεκάθαρα και στο κοιμητήριο της Κοντέας, στην επαρχία Αμμοχώστου.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η καταστροφή και βεβήλωση που έχει υποστεί ο τάφος του μεγάλου μας ποιητή Τεύκρου Ανθία στο εν λόγω κοιμητήριο.

Οι στίχοι «Πλάτυνε η σκέψη τη ζωή τόσο πολύ, τόσο πολύ, που έκανε ο άνθρωπος τη γη κι όλο το σύμπαν σπίτι» από το γνωστό ποίημα του «Τα σφυρίγματα του αλήτη» είναι ακόμα αποτυπωμένοι στη σπασμένη ταφόπλακα.

Χάρτης της Κύπρου με τοποθεσίες στα κατεχόμενα εδάφη,
όπου η πολιτιστική κληρονομιά του νησιού υφίσταται καταστροφή
από το 1974 μέχρι σήμερα

Γ.Τ.Π. 184/2008 - 5.000

ISBN 978-9963-38-517-1

Εκδόθηκε από το Γραφείο Τύπου και Πληροφοριών, Κυπριακή Δημοκρατία

www.moi.gov.cy/pio

Εκτύπωση: Κώνος Λτδ